

Marcin Stanisław Wilga

NOWE STANOWISKA SUCHOGLÓWKI KOROWEJ *PHLEOGENA FAGINEA* (FR.: FR.) LINK W OKOLICY SAMBOROWA (TRÓJMIEJSKI PARK KRAJOBRAZOWY)

New localities of *Phleogena faginea* (Fr.: Fr Link) in the vicinity of Samborowo (Trójmiejski Landscape Park)

ABSTRAKT: W artykule opisano pięć nowych stanowisk suchogłówki korowej *Phleogena fagina* w rejonie doliny Samborowo w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym.

SŁOWA KLUCZOWE: *Phleogena faginea*, *Basidiomycota*, Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych, Trójmiejski Park Krajobrazowy, północna Polska

ABSTRACT: The paper present five new localities of *Phleogena faginea* in the area of Samborowo valley in Trójmiejski Landscape Park.

KEY WORDS: *Phleogena faginea*, *Basidiomycota*, Red List of Macromycetes, Trójmiejski Landscape Park, northern Poland

Wstęp

Suchogłówka korowa *Phleogena faginea* (Fr.: Fr.) Link (macromycetes) jest zaliczana do grzybów podstawkowych *Basidiomycota*, podtypu *Pucciniomycotina*, klasy *Atractiellomycetes*, rzędu *Atractiellales*, rodziny *Phleogenaceae* i wymieniana jako jedyny przedstawiciel swojego rodzaju. Gatunek występuje zarówno w strefie klimatu umiarkowanego, jak i tropikalnego, m.in. w Eurazji, obu Amerykach, Australii, Nowej Zelandii (Wojewoda i Komorowska 1997, Wojewoda et al. 1999, Szczepkowski et al. 2008, 2009).

Grzyb jest saproksylobiontem rosnącym w Polsce przede wszystkim na korze i drewnie drzew liściastych, wyjątkowo iglastych, m.in. na grabie zwyczajnym *Carpinus betulus* (najwięcej notowań), buku zwyczajnym

Fagus sylvatica, klonie zwyczajnym *Acer platanoides*, olszy czarnej *Alnus glutinosa*, leszczynie pospolitej *Corylus avellana*, topoli osice *Populus tremula*, dębie szypułkowym *Quercus robur*, brzozie brodawkowatej *Betula pendula* oraz na świerku pospolitym *Picea abies* i in.; w sumie stwierdzono występowanie tego grzyba na 14 gatunkach dendroflory (Wojewoda 2003, Szczepkowski et al. 2009). Odnotowano go również na ryzomorfach opieńki *Armillaria* sp. oraz owocnikach hubiaka pospolitego *Fomes fomentarius* (Szczepkowski et al. 2008).

Mimo dość szerokiego rozpowszechnienia suchogłówki korowej na świecie oraz zasiedlania szeregu substratów, uważana jest ona ogólnie za gatunek stosunkowo rzadki. W niektórych krajach, np. w Niemczech, Szwecji i Polsce, została umieszczona na

czerwonej liście grzybów zagrożonych; w Polsce ma ona status gatunku wymierającego – E (Wojewoda i Ławrynowicz 2006).

Do niedawna gatunek był znany w kraju wyłącznie z lasów naturalnych, położonych głównie w obrębie parków narodowych i rezerwatów przyrody (Wojewoda i Komorowska 1997, Wojewoda et al. 1999, Wojewoda 2003). W 1979 r. wymieniono jedynie 6 krajowych stanowisk – 5 z Puszczy Białowieskiej i jedno z Puszczy Augustowskiej. W dwóch opracowaniach Szczepkowskiego et al. (2008, 2009) opisano 19 i następnie 31 nowych stanowisk, zlokalizowanych również w lasach gospodarczych, a nawet na terenie antropogenicznym – w parku miejskim w Warszawie. Obecnie w literaturze podawanych jest 78 współczesnych stanowisk, z których *gros* znajduje się w parkach narodowych i w rezerwatach przyrody (lub przy ich granicach), a tylko nieliczne w lasach gospodarczych. Dwa stanowiska zostały uznane za historyczne (Szczepkowski et al. 2008, 2009).

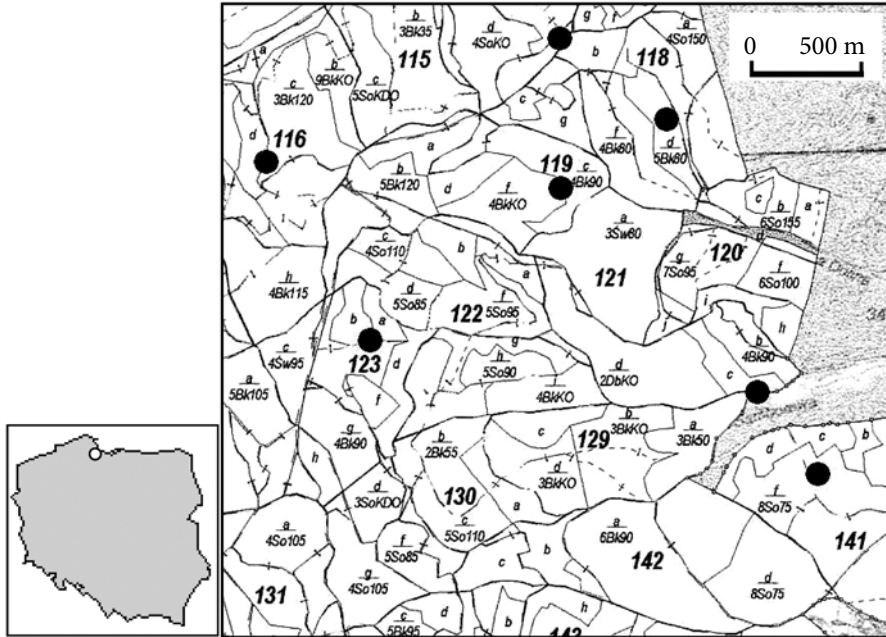
Opis gatunku

Suchogłówka korowa tworzy niewielkie owocniki przypominające buławki, o wysokości do 12 mm, złożone z główki o średnicy 1-5 mm i trzonka 8 x 1,5 mm. Główka ma różny kształt – może być kulista, lekko spłaszczona lub fasolkowata. Młode owocniki są białawe, ochrowe lub szarawe, a dojrzałe brązowe. Wyrastają zwykle w skupieniach liczących od kilku do kilkuset owocników i tworzą często dość regularne rzędy. Dojrzałe owocniki wydzielają charakterystyczny zapach przyprawy maggi. Zarodniki są kuliste lub zbliżone kształtem do kuli, grubościennie, gładkie, ochrowe do jasnobrązowych, o wymiarach: 4,5-10 x 4,5-9 μm . Podstawki są cylindryczne, podzielone 1-4 poprzecznymi przegrodami (Wojewoda 1977, 1981, Szczepkowski et al. 2008, 2009).

Owocniki wyrastają na korowinie, w spękaniach kory lub na murszejącym drewnie pniaków, pni lub konarów martwych lub zamierających, rzadko żywych drzew (ryc. 1).

Ryc. 1. Owocniki suchogłówki korowej *Phleogena faginea*. Fot. Marcin S. Wilga
Fig. 1. Fructification of *Phleogena faginea*. Photo Marcin S. Wilga

Ryc. 2. Stanowiska suchogłówki korowej na obszarze Lasów Oliwskich w rejonie doliny Samborowo, maj 2007; • – stanowisko
 Fig. 2. Localities of *Phleogena faginea* in Oliwskie Forests in the area of Samborowo valley, May 2007.

Nowe stanowiska w rejonie Doliny Samborowo

W Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy – TPK, część południowa) do marca 2007 r. omawiany gatunek stwierdzono trzykrotnie: w Dolinie Zielonej, dolinie Samborowo i rezerwacie przyrody Zajęcze Wzgórze w Sopocie (por. Szczepkowski et al. 2008). Badania terenowe przeprowadzone wiosną roku 2007 umożliwiły odnalezienie kolejnych miejsc występowania *Phleogena faginea* na znanych stanowiskach oraz na kilku nowych (ryc. 2). Identyfikacja jak w opracowaniu Szczepkowskiego et al. (2008), za pojedyncze stanowisko przyjęto jeden odrębny oddział leśny.

W Dolinie Zielonej, w oddz. 118 leśn. Renuszewo zauważono dalszych 14 martwych drzew opanowanych przez tego grzyba; były

to buki, graby i tylko jeden raz brzoza brodawkowata. Nie stwierdzono suchogłówki korowej na okolicznych martwych dębach *Quercus* sp. oraz świerkach. Największy stojący bukowy złom miał obwód 1,9 m i ok. 4,5 m wysokości. Owocniki suchogłówki występowały na jego części stojącej w towarzystwie hubiaka pospolitego. Fragment leżący na ziemi nie był zasiedlony przez suchogłówkę; zauważono natomiast na nim hubiaka pospolitego, a także pniarka obrzeżonego *Fomitopsis pinicola*, skórnik szorstkiego *Stereum hirsutum*, drewniaka *Hypoxylon* cf. *cohaerens.*, szaroporękę podpalaną *Bjerkandera adusta* oraz gmatwicę chropowatą *Daedaleopsis confrogosa*; na spodniej stronie jednego z owocników gmatwicy stwierdzono zarodnie słuzowca (*Myxomycetes*) – gronianiaki gromadnej *Badhamia panicea* (leg. M. S. Wilga, det. A. Drozdowicz).

Nowe stanowiska

- **Dolina Samborowo**, Nadl. Gdańsk, leśn. Matemblewo, oddz. 141, boczne, południowe odgałężenie doliny. Sztuczne nasadzenia sosny zwyczajnej i świerka pospolitego, domieszka buka zwyczajnego, olszy szarej *Alnus incana* oraz brzozy brodawkowatej. Stwierdzono kilkadziesiąt owocników na bukowym złomie (obwód 1,6 m, kwiecień 2007, *leg. et det. M. S. Wilga*). Grzyb występował na fragmencie stojącym buka, w partii pozbawionej kory, na wysokości około 1,4 m od poziomu gruntu. Drzewo opanował także hubiak pospolity i szaroporka podpalana; u podstawy drzewa, na poziomie gleby zauważono podkładki próchnilca maczugowatego *Xylaria polymorpha*. Na fragmencie leżącym, zasiedlonym przez hubiaka, suchogłówka nie występowała; pojawiła się tam pojedyncza zarodnia rulika groniastego *Lycogala* cf. *epidendrum* (Myxomycetes).
- **Dolina Zielona**, Nadl. Gdańsk, leśn. Renuszewo, oddz. 119, fragment proponowany do ochrony ze względu na znaczną różnorodność macromycetes – łącznie 111 gatunków Asco- i Basidiomycota, z których 11 umieszczono na czerwonej liście (por. Wilga 2004, Wilga i Ciechanowski 2007, Wojewoda i Ławrynowicz 2006). Porastający go drzewostan, mający również charakter starodrzewu, składa się głównie z buka pospolitego i sosny zwyczajnej. Domieszkę stanowi nasadzona pół wieku temu brzoza brodawkowata, tworząca trzy skupienia. Okoliczne zbiorowisko leśne w części wierzchowinowej doliny nawiązuje do ubogiej postaci żyznej buczyny niżowej (*Galio odorati-Fagetum*). Runo jest dość skąpe i zdominowane, zwłaszcza w obrębie kęp drzewostanów brzozowych, przez kostrzewę leśną *Festuca altissima*; nielicznie występuje marzanka wonna *Galium odoratum*. Na zboczu doliny można wyróżnić kwaśną buczynę niżową, która w pobliżu dna doliny przechodzi w ubogą postać subatlantyckiego lasu grądowego (*Stellario holostaeae-Carpinetum betuli*), mocno zniekształconego poprzez nasadzenie świerka (Wilga i Ciechanowski 2007). Suchogłówkę stwierdzono na 5 bukowych złomach (obwód największego drzewa 1,8 m) oraz jednym martwym stojącym grabie (marzec 2007, *leg. et det. M. S. Wilga*).
- **Szwedzka Grobla**, Nadl. Gdańsk, leśn. Renuszewo, oddz. 114. Las bukowo-dębowy (kwaśna dąbrowa *Fago-Quercetum*) rosnący pomiędzy dwoma równoległymi leśnymi duktami. W runie śladowo występuje borówka czernica *Vaccinium myrtillus*. Suchogłówkę korową stwierdzono na martwym, stojącym buku (obwód 1,1 m) – kilkadziesiąt owocników (kwiecień 2007, *leg. et det. M. S. Wilga*).
- **Rejon Samborowa**, Nadl. Gdańsk, leśn. Matemblewo, oddz. 123. Kwaśna buczyna niżowa, domieszkę stanowi sosna zwyczajna oraz topola osika *Populus tremula*, tworząca skupienie. Fragmentarycznie występuje odmiana żyznej buczyny niżowej z kostrzewą leśną (*Galio odorati-Fagetum festucetosum*). Na zboczu niewielkiego parowu zauważono pojedynczy martwy buk, na którego korze stwierdzono kilkanaście owocników suchogłówki (kwiecień 2007, *leg. et det. M. S. Wilga*).
- **Dolina Wężowa**, Nadl. Gdańsk, leśn. Renuszewo, oddz. 116. Kwaśna buczyna niżowa z domieszką sosny zwyczajnej. Na przeciwległym zboczu doliny występuje żyzna buczyna niżowa. W górnej partii doliny stwierdzono dwa martwe buki zasiedlone przez suchogłówkę – kilkadziesiąt owocników (kwiecień 2007, *leg. et det. M. S. Wilga*).

Podsumowanie

Stwierdzenie kolejnych 5 nowych stanowisk *Phleogena faginea* w rejonie doliny Samborowo (ATPOL DA 80), znacznie podnosi wartość przyrodniczą tego rejonu TPK. Kompleks ten położony jest m.in. na obszarze administracyjnym Gdańska, mimo to prowadzi się tu intensywną gospodarkę leśną. Obfitość oraz liczba stanowisk suchogłówki byłaby prawdopodobnie większa, gdyby z lasu nie usuwano martwego drewna. Grzyb pozostaje w ekspansji głównie dzięki obecności nielicznych stojących złomów buka i graba. Wcześniej jeden raz stwierdzono omawiany gatunek na pomnikowym dębie szypułkowym *Quercus*

robur rosnącym w Samborowie, zarejestrowanym pod nr. 424b (Szczykowski et al. 2008). Dotąd, poza wymienionymi powyżej podłożami oraz drewnie olszy szarej *Alnus incana* (Dolina Radości w Oliwie), nie zauważono owocników suchogłówki na innych substratach, tj. pniach należących do pozostałych gatunków drzew żywicielskich oraz na ryzomorfach opieńki i wieloletnich owocnikach grzybów nadrzewnych, np. hubiaka pospolitego (por. Szczykowski et al. 2008, 2009).

Poza jednym leżącym grabem, tzw. wywrotem, podłożami, na których występowała suchogłówka korowa były wyłącznie stojące fragmenty złomów lub martwe stojące drzewa.

LITERATURA

- SZCZEPKOWSKI A., KUJAWA A., BUJAKIEWICZ A., NITA J., KARASIŃSKI D., WOŁKOWYCKI M., WILGA M. S. 2008. *Phleogena faginea* (*Pucciniomycotina*, *Atractiellales*) in Poland – notes on ecology and distribution. Polish Botanical Journal 53, 1: 81-90.
- SZCZEPKOWSKI A., DOMIAN G., KUDŁAWIEC B., KUJAWA A. 2009. Nowe stanowiska i nowe substraty suchogłówki korowej *Phleogena faginea* (Fr.) Link w Polsce. Chrońmy Przyr. Ojcz. 65, 5: 365-374.
- WILGA M. S. 2004. Grzyby wielkoowocnikowe (macromycetes) Doliny Zielonej (Lasy Oliwskie). The report on macromycetes in Zielona Valley (Oliwskie Forests). Przegl. Przyr. 15, 3-4: 3-18.
- WILGA M. S., CIECHANOWSKI M. 2007. Ostoja grzybów wielkoowocnikowych (macromycetes) i śluzowców w Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy). Chrońmy Przyr. Ojcz. 63, 6: 82-101.
- WOJEWODA W. 1977. Podstawczaki (*Basidiomycetes*). Trzęsakowe (*Tremellales*). Uszakowe (*Auriculariales*). Czerwcogrzybowe (*Septobasidiales*). In: KOCHMAN J., SKIRGIEŁŁO A. (Eds). Grzyby (Mycota). 8. PWN, Warszawa-Kraków.
- WOJEWODA W. 1981. *Basidiomycetes* (Podstawczaki). *Tremellales* (Trzęsakowe). *Auriculariales* (Uszakowe). *Septobasidiales* (Czerwcogrzybowe). In: DOMAŃSKI S. (Ed.). Mała flora grzybów. 2. PWN, Warszawa-Kraków.
- WOJEWODA W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. In: Mirek Z. (Ed.). Biodiversity of Poland 7. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- WOJEWODA W., KOMOROWSKA H. 1997. Notes on *Phleogena faginea* (*Fungi*, *Atractiellales*). Fragm. Flor. Geobot. 42, 1: 153-160.
- WOJEWODA W., HEINRICH Z., KOMOROWSKA H. 1999. Nowe stanowiska i nowy żywiciel *Phleogena faginea* (*Fungi*, *Atractiellales*) w Polsce. New localities and new host for *Phleogena faginea* (*Fungi*, *Atractiellales*) in Poland. Fragm. Flor. Geobot. Ser. Polonica 6: 199-202.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Red list of the macrofungi in Poland. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. In: Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. (Eds). Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski. W Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.

Summary

The paper present five new localities of *Phleogena faginea* (*Basidiomycota*, Red List of Macromycetes) in the area of Samborowo valley in Oliwskie Forests (Trójmiejski Landscape Park, northern Poland).

Adres autora:

Marcin Stanisław Wilga
Katedra Pojazdów i Maszyn Roboczych
Politechnika Gdańska
ul. G. Narutowicza 11/12
80-233 Gdańsk
email: mwilga@mech.pg.gda.pl